

Az RTL Klub által sugárzott ValóVilág 5. című műsor és a kapcsolódó műsorformátumok értékelése

Budapest, 2012. június 27.

A valóságshow-k formátuma

A ValóVilág típusú reality show-k története lassan húsz évre tekint vissza. Az alapötlet holland, ám elsőprő sikereket az Egyesült Államokban és Németországban ért el. A műfaj újdonságát az jelenti, hogy - a szappanoperáktól eltérően - a kitalált szituációk és szereplők helyett valódi emberek látszólag igazi érzelmeivel és konfliktusaival találkozhatnak a nézők. Mindkét műsortípusban az emberi kapcsolatok alakítása és a hétköznapi problémák leküzdése kerül előtérbe, a reality show esetében azonban központi témává válnak az együttlakók számára a kapcsolatok, mivel a szerkesztőktől kapott feladatokat közösen, csapatként kell megoldaniuk, és az összezártság is erősíti a közösségi viszonyok centrális motívummá válását. Bár előre kidolgozott forgatókönyv állítólag nem létezik, a szerkesztők be-beavatkoznak az események menetébe, mielőtt az túlságosan unalmassá és hétköznapivá válna. A szerkesztőknek az előbbi párhuzamoknak köszönhetően számos, a szappanoperákban már kipróbált séma áll a rendelkezésükre. A reality szériák játékszabályai hasonlóak, 10-12 személy, nők és férfiak, általában egymás számára ismeretlenek néhány hónapig lakóközösséget alkotnak. Ez alatt teljesen elzárják őket a külvilágtól, nincs televíziójuk, számítógépük vagy mobiltelefonjuk, egymáson kívül senkivel sem érintkezhetnek (de könyv vagy papír, ceruza sem áll a rendelkezésükre, órát sem láthatnak, amivel pontosan érzékelhetnék az idő múlását). Naponta és hetente különböző feladatokat kell elvégezniük. A szereplők közötti ellentétek célzatos szitása a játék szabályai közt szerepel, ugyanis rendszeres időközönként minden lakónak meg kell jelölnie egy társát, akivel nem szeretne tovább együtt élni. Arról, hogy mely játékos esik ki, a nézők SMS-szavazatai döntenek. A legvégén játékban maradó két résztvevő közül is a közönség választja ki a győztest, aki elnyeri a kitűzött nagy értékű díjat.

A reality show-k másik közös vonása, hogy a szereplőket állandó jelleggel nyomon követi a kamera, így a nézőben azt az érzetet keltik, mintha a valóságot látnák: minden résztvevő mikroportot kap, amelyet magánál kell hordania, a házban kamerák tucatjait helyezik el, amelyek éjjel-nappal veszik a történéseket. A nap 24 órájában rögzített képanyaggal azonban teljes egészében a produkció rendelkezik, és azt a saját belátása szerint hozhatja nyilvánosságra. A felvett anyagot manipulálják, a történéseket dramaturgiai egységekre bontják, egyfajta narratívával látják el utólag az eseményeket. Ezeknek a show-knak a valóságképe tehát erősen kozmetikázott, s a spontán helyzetek, természetes szereplők helyett célzottan konstruált környezetben többnyire a szerkesztők által kreált történetek kerülnek képernyőre.¹ Az ilyen módon teremtett valóságot az alkotók sokféleképpen igyekeznek „értékesíteni”, a televíziós összefoglalók és betelefonálós műsorok mellett a lakók hétköznapijai az interneten keresztül is nyomon követhetők. A kettős médiakínálat egyrészt szélesíti a nézői táborát, másrészt pedig növeli a befogadók interaktivitásának lehetőségeit. A közönség az on-line kínálat által többlet-információhoz juthat, chat és e-mail küldés révén interakcióba léphet más rajongókkal, illetve a webes közvetítés segítségével akár 24 órán keresztül is követheti a lakók életét.

A formátumot érő morális kritikák

A műfajt számos morális kritika érte a fennállása óta. A reality show-k kapcsán gyakorta kerülnek említésre elhíresült tudományos kísérletek, mint pl. Milgram engedelmisséget vizsgáló kutatása² vagy Zimbardo börtönkísérlete³. Ezen vizsgálatok közös vonása, hogy az

¹ Antal Zsolt: A valóságshow-k szereplőinek pozicionálása: főszereplők és mellékszereplők.

<http://www.szazadveg.hu/kutatas/download/valosag.pdf>

² Stanley Milgram, a Yale Egyetem pszichológusa 1961-62 között folytatta az emberi engedelmisséget vizsgáló szociálpszichológiai kísérleteit (*Behavioral study of obedience*. In: *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963). Célja volt feltárni, hogyan viselkednek a hatalommal szemben a kísérlet résztvevői, ha olyasmit kérnek tőlük, ami a lelkiismeretükkel ellenkezik. Ebben - az egyébként etikailag vitatott kísérletben - átlagos embereket arra utasítottak, hogy – fokozatosan növelve az intenzitást – büntetésként halálos áramütéseket adjanak egy tanulási feladatban rosszul teljesítő másik személynek. A „tanuló” beépített személy volt, aki csak eljátszotta az áramütésre adott reakciókat, ezt azonban a tényleges kísérleti személyek nem tudták. Ha a „tanár” szerepét betöltő kísérleti személyek az emelkedő áramütések miatt abba akarták hagyni a vizsgálatot, a kísérletvezető azt mondta nekik, hogy ő vállal minden felelősséget az eredményekért és a tanuló épségéért, és a kísérlet szerint a

emberi adottságok negatív oldalaira, így például az önkontroll hatáira, a túlzott konformizmusra és az agresszív viselkedés gátjának hiányára hívják fel a figyelmet. Amint arra az NMHH e témakörben írt tanulmánya is rámutatott, a „valóságműsorok” természetesen nem alkalmasak ilyen jellegű megfigyelésekre, „a szituációs kényszerek egyáltalán nem egyértelműek, a kooperáció és a versengés kevert motívumai nem engedik a csordaszellem kialakulását. Ugyanakkor a bezártsággal kialakulhat egy sajátos belső kultúra, normarendszer, mely azonban széles körben mintaként szolgálhat. Ennyiben a társadalmi kísérlet nem a villák falain belül zajlik, hanem lényege éppen az, hogy milyen mértékű és milyen hosszú távú változásokat eredményez a közönség köreiben. E tekintetben egyébként éppen a fiatal korosztályokra gyakorolt hatás, a fiatalok értelmezéseinek elemzése lehet különösen fontos.”⁴

A játék struktúrája ugyanakkor nem teszi lehetővé, hogy az összezárt közösségen belül meginduljanak az egészséges csoportfejlődési folyamatok, a játékosok rövid idő után morális válságban vergődnek.⁵ Az együttműködési törekvések, a bizalomteremtési kísérletek folyamatosan kudarcra ítéltetnek, mivel valójában nincs lehetőség a kompromisszumra, az egyik győzelme szükségképpen a másik vereségét jelenti. A szereplőknek hamar rá kell ébredniük, hogy valójában nincs mód az őszinte barátságokra, szükségszerűen alakoskodásra kényszerülnek, ha úgy nyerik meg a kiszavazás elkerülése végett a másik rokonszenvét, hogy közben rá kell tenni a kiesést jelenthető voksukat. Így azok esélyesek a győzelemre, akik megfelelőképpen tudják kezelni az ezzel járó színlelést. Ebben a struktúrában még a legjobban összeválogatott csoport sem képes megfelelően fejlődni.

A valóságshow-kal szemben megfogalmazott kritikák leggyakrabban az alapvető jogok és az emberi méltóság sérelmét érintik. A résztvevőket teljes mértékben megfosztják a magánszférajuktól, a nap 24 órájában hagyják magukat filmezni. Ezen kívül előre le kell mondaniuk mindenfajta jogukról, amely az elhangzott szavaikhoz vagy a róluk készített képekhez fűződik. Anélkül kell tehát jóváhagyniuk a felvételeket, hogy azokat valaha is látták-hallották volna. Ez az eljárás sokak szerint megkérdőjelezhető, a teljes „rendelkezésre bocsátás” a jog alanyát képező egységes emberi személyt csaknem teljes mértékben tárgyiasítja.

Az Európa Tanács Határokat Átlépő Televíziózásról szóló Európai Egyezményében felállított Állandó Bizottság a reality show problémával foglalkozva nyilatkozatot fogalmazott meg (*Nyilatkozat az emberi méltóságról és mások alapvető jogairól*).⁶ A dokumentum többek között kifejti, hogy bizonyos műsorszolgáltatók – piaci érdekből – olyan programokat indítottak el, amelyek sérthetik az emberi tisztességet és méltóságot, a programok

„tanárnak” tovább kell folytatnia. A kutatás megdöbbentő eredményekhez vezetett, a kísérleti személyek 65%-a volt hajlandó kiadni a legnagyobb, 450 voltos áramütést, bár sokuk meglehetősen rossz érzésekről számolt be azzal kapcsolatosan. Egyetlen résztvevő sem állt meg 300 volt alatt. A világ különböző országaiban azóta megismételt hasonló kísérletek eredményeiről elmondható, hogy a halálos feszültséget megadni hajlandó kísérleti személyek száma időtől és helyszíntől függetlenül nagyjából állandó, 61% és 66% között van.

³ A Stanford Egyetemen végzett Zimbardo-féle börtönkísérlet az emberek fogságban való viselkedését kutatta (Philip Zimbardo: *The Psychological Power and Pathology of Imprisonment*, 1971). A résztvevő önkéntes, előzőleg pszichológiailag stabilnak ítélt diákok véletlenszerű csoportosítást követően foglyok és örök szerepét játszották el egy, az egyetem alagsorában megrendezett börtönszimulációban. Ehhez olyan körülményeket teremtettek, amelyek segítettek a résztvevőknek mind jobban átélni a kapott szerepet, egyenruhát, kellékeket adtak nekik, a rabokat nevük helyett számokkal kellett szólítani. Az örök rövid eligazításon vettek részt, de hivatalos iránymutatást nem kaptak, mindössze annyit mondtak nekik, hogy az ő felelősségük a börtön működtetése, amit tetszőleges módon oldhatnak meg, de fizikai erőszakot nem alkalmazhatnak. A kísérletet azonban a befejezés tervezett ideje előtt – hat nap után – le kellett állítani, mert az alanyok viselkedésükkel veszélyeztetni kezdték egymás testi és lelki épségét. A rabok az örök megalázó bánásmódjának hatására súlyos emocionális zavarok jeleit mutatták, az örök mintegy harmada mutatott szadista tendenciákat. A kísérleti alanyok számára már nem volt nyilvánvaló, hol végződik a saját személyiségük és hol kezdődik a felvett szerepük. A vizsgálat eredményei arra engedtek következtetni, hogy az adott szituáció nagyban képes meghatározni a viselkedést, ilyen tekintetben megerősítették a Milgram-kísérlet eredményeit.

⁴ http://www.mediatanacs.hu/elemezések/20/1149622621valosagshow_20031128.pdf

⁵ Zsolt Péter: A Big Brother szociálpszichológiája. *Médiakutató* 2002/4. pp. 19-28.

⁶ Statement (2002) 1 on Human Dignity and the Fundamental Rights of Others, Standing Committee on Transfrontier Television of the Council of Europe, 12-13 September 2002.

résztevőit pedig a magánélet teljes elvesztésének és indokolatlan fizikai és pszichológiai szenvedésének tehetik ki. A Bizottság ebben a helyzetben szükségesnek ítélte, hogy hivatkozzon az Emberi Jogok Európai Egyezményében védett emberi jogokra és a Határokat Átlépő Televíziózásról szóló Európai Egyezmény 7. szakaszára, amely értelmében a programok tartalmának tiszteletben kell tartaniuk az emberi lény méltóságát és mások alapvető jogait.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 2003-ban - az ORTT elnökének megkeresésére - hivatalból vizsgálta a valóságshow-kat, s megállapításait a 4247/2003. számú jelentésében tette közzé. Ebben többek között leszögezi, *a műsorok pénzügyi sikerének egyik titka, hogy a nagy anyagi áldozattal járó befektetést elkerülik, „amatőr” szereplőket vesznek igénybe, akik viszont felbecsülhetetlen értékű „árut”, saját személyiségüket (testüket és szellemüket) bocsátják a műsorszolgáltatók, mint „vevők” önkényességig szabad rendelkezésére. A résztvevők sokszor nemcsak saját magánszférájukat, legintimebb érzéseiket, gondolataikat, titkaikat árúsítják ki, hanem a múltjukat és a jövőjüket is, néha még családjukat, ismerőseiket is. A műsor készítői a terméket a teljes kínálati vertikumon igyekeznek értékesíteni (emeldíjas telefonos szavazások, bulvárlapok és magazinok tudósításai és interjúi, ruhaneműk árusítása a résztvevők képeivel vagy személyes tárgyaik elárverezése). Néhány hónapos „dicsőség” után az ismertté vált „sztárok” a tapasztalatok szerint — alkalmasint személyes tragédiáktól sem mentesen — a „valóságshow-ból” visszatérnek a hétköznapi valóságba.”* A biztos a problémakör tanulmányozása során arra az álláspontra jutott, hogy a „valóságshow jelenség olyan komplex társadalmi probléma — már a jelenben is, de a jövőre vetítve még inkább —, amely az egyre súlyosabb mértékű, emberi méltóságot és más alapvető jogokat érintő visszaállások miatt az alkotmányos értékrendszert az eddigieknél hatékonyabban védő, elmélyült tartalmú állásfoglalásokat tesz szükségessé az alkotmányos intézmények részéről. Ezeket az alkotmányos intézményeket, szerveket pedig fokozott felelősség terheli abban, hogy az alkotmány fogalmi kultúrája és értékrendje az egész társadalmat áthassa. Amennyiben Magyarországon is irányadó lesz az a folyamat, hogy a műsorok egyre kegyetlenebb, és az emberi méltóságot egyre kevésbé tisztelő változatai jelennek meg, erre az állam szerveinek — különösen a társadalom és az egyes ember védelmére hivatott szerveknek — megfelelően, kellő időben és a megelőzés szempontjait is figyelembe véve reagálniuk kell.”

A ValóVilág 1-4. szériájával kapcsolatos hatósági tapasztalatok

A médiahatóság kezdettől fogva kiemelt figyelmet fordított a reality show-ra, hiszen a magyar televízióknak az új műfaj területén már voltak próbálkozásai, amelyekkel foglalkozni volt kénytelen. Ilyen volt a TV2 Big Brothert megelőző produkciója, a Bázis, illetve a Viasat3 műsorán futó Bár is. Ez utóbbinál az emberi méltóság sérelmét kifogásolta a Hatóság, a Bázis esetében azonban a kiskorúak védelmének sérelme kapcsán hozott elmarasztaló határozatot. Így 2002 szeptemberében a két országos kereskedelmi csatornán párhuzamosan indított valóságshow-inál (TV2 – Big Brother, RTL Klub – ValóVilág) mind a korábbi hazai tapasztalatok, mind a külföldi példák alapján számítani lehetett arra, hogy a médiaszolgáltatók a nézettségért vívott harc érdekében áthághatják a törvény adta kereteket. A ValóVilág első három szériájából összesen 16 műsorszám esetében hozott a Hatóság elmarasztaló határozatot a kiskorúak védelmét érintő törvényi rendelkezések megsértéséért.

ValóVilág 1.

A ValóVilág nézői 2002. október 23-a előestéjén három jelölt közül választhattak, hogy úgynevezett "vendégszereplőként" ki vegyen még részt a műsorban, végül egy pornószínésznő került be a villába. A műsorok tartalmi hangsúlyai az erotikus túlfűtöttség, valamint a szexuális vágyak előcsalogatására épültek, a 2002. október 24-i adásban kifogásolt jelenetek pedig a szexualitás természetes bemutatásaként voltak értékelhetőek (1624/2002. sz. határozat). 2002. november 3-án 19 órai kezdettel került adásba az úgynevezett "Oki show", az előző héten elkészült és műsorba adott szex-hirdetés

eredményeként. Okinak egy rövid reklámfilmlet kellett összeállítania, melyben arra kérte a vállalkozó kedvű hölgyeket, hogy töltsenek vele egy éjszakát. Oki választása végül Irénre esett, akiről a sajtóból kiderült, hogy Aliz néven szexuális szolgáltatásait hirdeti az Interneten, azaz vélhetőleg prostituált. Az RTL Klub programigazgatója cáfolta, hogy a botrány kirobbanását megelőzően rendelkeztek volna információval a hölgy előéletéről. A konkrét szex-jelenetekre másnap (november 4-én) került sor, a 19 óra 40 perckor kezdődött ValóVilág című műsorban bemutatták az Oki és Irén által együtt töltött éjszaka mozzanatait (1648/2002. sz. határozat).

ValóVilág 2.

Az RTL Klub második ValóVilág sorozata 2003. január 1-jén indult. Az új koncepció arra engedett következtetni, hogy a műsorkészítők a szexualitás addiginál fokozottabb megjelenítését tűzték ki célul. Ennek megvalósítását már a szereplők kiválasztása révén is igyekeztek biztosítani, valamint a korábbiaktól eltérően az egyszemélyes ágyak helyett kizárólag franciaágyak álltak rendelkezésre. Az egyes feladatok (egymás mosdatása, aktfotózás), illetve olyan kisebb provokációk, mint pl. az egyik szereplő korábban készült aktképeinek közszemlére tétele a villában, direkt vagy indirekt módon, de ugyancsak a szexualitás fokozott jelenlétét biztosították. A lakók beszélgetéseiben a szexualitás gyakorta helyet kapott, helyenként kifejezetten nyersen jelent meg, illetve vizuálisan is ábrázolásra került (167/2003. sz. határozat). A szereplők által kivitelezett feladatok, az egymás megviccelésére kieszelt játékok és ezek műsorba szerkesztése nemcsak egyesek jó ízlését sérthette, de az egymást megalázó helyzetekbe hozásán keresztül a kiskorúak számára is káros mintákat közvetített, sőt a műsorszám kapcsán gyakorta felvetődő személyiségi jogok problematikáját is érintette. Jellemző volt emellett a durva, trágár szavak rendszeres használata, amely nem minden esetben került kisípolásra (820/2003. sz. határozat).

ValóVilág 3.

Az RTL Klub harmadik ValóVilág sorozata 2003 decemberében vette kezdetét. A lakók közé ezúttal egy ex-pornósztárnő, valamint egy szerelmespár is bekerült, akiknek rendszeres szexuális együttléteire a készítők vélhetően számítottak. A szerkesztők – akárcsak a korábbi szériákban – direkt vagy indirekt módon, de biztosították az erotika és a szexualitás folyamatos jelenlétét. A vizsgált adások kapcsán különösképpen kifogásolható volt, hogy kritikátlanul, sőt kifejezetten elfogadotként, illetve a siker szempontjából előnyösként jelent meg az érzelmeket nélkülöző, csupán a szexualitáson alapuló férfi-nő kapcsolat (1258/2004. sz. határozat). A nézettség és a hírverés növelése érdekében számos alkalommal alakítottak ki olyan szituációs játékokat, amikor a szereplők elvesztvén a józan ítélőképességüket, erotikus kalandokba vagy kellemetlen vitákba keveredtek egymással. A játékosok viselkedése és érzései olyan kizsákmányoló módon kerültek bemutatásra, amelyek a szereplőket egyértelműen a nézők szórakoztatásának eszközévé alacsonyították le. Ennek emlékeztető példája volt, amikor a valóságshow századik napján a szerkesztők meglepetés vendégként küldték be a villába Niki Belucci pornósztárt, topless DJ-t (1291/2004. sz. határozat).

A ValóVilág első három szériája kapcsán elmarasztalt 16 adásból 12 esetében kezdeményezett a televízió bírósági felülvizsgálatot, amelyek a Hatóság pernyertességével zárultak. A Fővárosi Bíróság, illetve a Fővárosi Ítéltábla mindegyik esetben kimondta, hogy törvénysértő volt a műsorszolgáltató korhatár-besorolása, és a „12 éven aluliak számára a megtekintése nagykorú felügyelete mellett ajánlott” minősítés helyett a „tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott” besorolás lett volna helytálló.

A ValóVilág etikai kódexe

Hat esztendei szünet után, 2010-ben az RTL Klub ismét útjára bocsátotta a ValóVilágot. A korábbiakban észlelt problematikus tartalmak visszaszorítása érdekében a műsorszolgáltató azzal a megkereséssel fordult az NMHH elnökéhez, hogy a Hatóság nyújtson segítséget a ValóVilág-ra vonatkozó etikai kódex kidolgozásában. Az első egyeztetésre 2010. szeptember

10-én került sor, melynek keretében a Hivatal munkatársai ismertették a korábbi ValóVilág szériákban különösen problémásnak, illetve törvénytörőnek talált tartalmakat, és felhívták a figyelmet arra, hogy a műsorok készítése során kiemelt fontosságot kell kapnia a kiskorúak védelmének, az emberi méltóság tiszteletben tartásának, ide értve a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályokat, továbbá a burkolt reklám tilalmának is. A kódex első verzióját a műsorszolgáltató 2010. október elején juttatta el a Hivatalhoz, ám a megfogalmazott műsorkészítési elvek visszaigazolták azokat a vélelmeket, miszerint a valóságshow formátum és a Hatóság által elvárt szempontok nehezen egyeztethetőek össze. A Hivatal munkatársai észrevétel-sorozatot állítottak össze az első verzióval kapcsolatban, amelyet egy újabb megbeszélésen ismertettek a műsorszolgáltató képviselőivel. 2010. november 8-án a műsorszolgáltató eljuttatta a Hatósághoz a kódex átdolgozott változatát, amelyet részben a Hivatal észrevételeinek figyelembe vételével készített el. A Médiatanács a 664/2010. (XI. 17.) számú határozatával tudomásul vette a megküldött szerkesztési alapelveket, mint az önszabályozás körébe tartozó dokumentumot, bár továbbra sem értett egyet minden elemével. Álláspontja szerint a végleges változat már több értékelendő előírást tartalmazott pl. a játékosok tájékoztatására, az adataik kezelésére vonatkozóan. Ugyancsak pozitívként említette, hogy a műsorkészítők vállalták, már a műsor előkészületei során is figyelemmel lesznek az akkori II. korhatár-kategória (12 éven aluliak számára nagykorú felügyelete mellett ajánlott) követelményeire. Szintén előremutatónak értékelte a Hivatal, hogy a televízió kötelezettséget vállalt arra, hogy a játékosok szereplésével járó esetleges fizikai és lelki megterhelésre figyelemmel a helyszínen orvosi és pszichológiai ügyeletet biztosít, valamint arra, hogy a szereplők bármikor abbahagyhatják a játékot szabad elhatározásukból, illetve nem kerül bemutatásra szélsőséges, jogsértő viselkedésmódot közvetítő vélemény, diszkrimináció helyeslésére vonatkozó álláspont, követendő mintaként az antiszociális, destruktív magatartás a műsorban. Ugyanakkor a műsorszolgáltató nem fontolta meg azt az előzetes egyeztetésen megfogalmazott hivatali javaslatot, miszerint gyerekek szerepeltetése nemcsak játékosként, de vendégként sem kívánatos a műsorban. A Hivatal álláspontja szerint II. korhatár-kategóriába tartozó műsorszám esetén a szexuális tartalmakat alapvetően kerülni kell, ezzel szemben a műsorkészítők a kódexben mindössze annyit vállaltak, hogy a szexuális tartalom csak „mértéktartó módon” jelenik meg és az erotikus képsorok nem lesznek „dominánsak”. A Hivatal azt is közölte a műsorszolgáltatóval, hogy bár ennek a dokumentumnak nincs jogi relevanciája, a műsorfolyamat elsősorban a kiskorúak védelme szempontjából folyamatos hatósági ellenőrzés keretében vizsgálja, valamint elemezheti a kódexben foglaltak érvényesülését is.

ValóVilág 4.

A ValóVilág 4. szériája 2010. november 20-án debütált. Már a műsor kezdete előtt kiderült, hogy a nézők számos újdonságra számíthatnak. Az alkotók nagyobb szerepet szántak az interaktivitásnak, a nézők az interneten, illetve az SMS-ben leadott szavazataikon keresztül kedvükre alakíthatták a villa lakóinak életét. Kiválaszhatták a játékosok feladatait, büntetéseit, meghatározhatták például, hogy milyen stílusú legyen az esti buli, adott esetben ki kivel aludjon együtt stb. További újítás volt, hogy a beszavazó show-k során a nézők egy-egy karaktertípusra szavazhattak, így végül 16 lakó fordult meg a villa falai között.

A beszavazóshow-k kapcsán a bulvársajtóban több hír is annak a gyanúnak adott hangot, hogy a csatornának minden kategóriából megvolt a maga favoritja. A beszavazás időszaka alatt a bulvárlapok szinte minden nap szállítottak valamilyen hírt a lakók előéletéről, amelyekből kiderült, hogy mind a nők, mind a férfiak közül többen is a szexiparban tevékenykedtek. Bár a televízió minden jelölthöz egy adatlapot is rendelt, melyet a műsor honlapján tett közzé, ezekben két jelöltől eltekintve nem lehetett erre következtetni. Néhány szereplő esetében már a bemutatkozó kisfilmekből kiderült, hogy pl. a táncos szakma valójában sztriptízt takar. Másokat a bulvársajtó leplezett le oly módon, hogy a tevékenységüket képeken keresztül is bemutatta. A bulvárorgánumok értesülései alapján a Villa 16 lakójából 8 hosszabb-rövidebb ideig szexuális jellegű munkát vállalt. A szereplők

kiválasztása arra utalt, hogy az RTL Klub a szerkesztési módszerek tekintetében előnyben részesítette az erotikus elemek megjelenítését célzó eszközöket.

Ezen túlmenően a szerkesztők által kitűzött feladatok is a szexualitás fokozott jelenlétét voltak hivatottak biztosítani. A korábbi verziókhöz hasonlóan pl. előkerült az erotikus fotók készítése vagy a testfestés. A közönség szavazhatott arról is, hogy az új villalakók kivel osszák meg az ágyukat, ki aludjon meztelenül, ki zuhanyozzon a másikkal összekötözve, ki lejtessen erotikus táncot stb. Bár a villa berendezésénél a korábbi szériákban is tetten érhető volt a szándék, hogy elősegítsék a kibontakozó szexuális kapcsolatokat (az egyszemélyes ágyak helyett kizárólag franciaágyak álltak rendelkezésre), a 4. sorozatban messze túltettek az eddig megismert praktikákon. A villába új helyiséget terveztek: egy ún. „intimszoba” került kialakításra, ahol egyedül vagy éppen párosával tölthettek időt a villalakók. A hálóban csak tíz ágy volt, holott 16-an költöztek be a házba, míg a zuhanyzóban egy ölelkező párt ábrázoló vörös kép biztosított füledt erotikus hangulatot.

A műsorszám előéletére, valamint a beérkezett panaszok nagy számára tekintettel a Hivatal folyamatosan ellenőrizte a ValóVilág 4. szériájának programjait (818/2010. (XII. 15.) számú határozat). A vizsgálat mind az RTL Klub főműsoridős összefoglalóira, mind a késő esti adásokra kiterjedt. Ugyancsak figyelemmel kísérte a 2010. november 29-től a Cool TV-n jelentkező programokat: a hétköznap sugárzott délutáni talk show-t (NekedValó), valamint az éjszakai műsorsávból közzétett BeleValó Világot. Ez utóbbi a korábban meghirdetett 15-ös korhatárral ellentétben 18-as jelzéssel került közzétételre, és többnyire az összefoglalóból kimaradt pikánsabb részletekkel szolgált az érdeklődőknek. A délutáni talk show, a NekedValó 2011. január 1-től átkerült az RTL Klub műsorára.

Az új széria november 20-i indításától a 2011. május 9-i befejező epizódig összesen 188 adás került az RTL Klubon ellenőrzésre, s ebből 47 esetben állapította meg a Médiatek a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendelkezések megsértését (25%). A műsor menetében március során következett be trendforduló, ekkortól az adásokban lényegesen kevesebb törvénysértés volt tapasztalható, mint az azt megelőző hónapokban. A drasztikus javulás a tematikus hetek megjelenésével, valamint a lakók egyre csökkenő számával volt magyarázható. A műsor szerkesztésében beállt változásokat a nézői visszajelzések és a rendszeres hatósági figyelés is indokolhatta. Az RTL Klubon összesen 90 NekedValó adást vizsgáltunk, melyek közül hat esetben állapítottuk meg a kiskorúak védelmével kapcsolatos törvényi rendelkezések megsértését. A problémás adásokban nyílt formában jelent meg az erőszak, a szexualitás, valamint az erős mértékű trágár kifejezés. Az RTL Klubra a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendelkezések megsértése miatt összesen 277.949.727 Ft kötbért szabott ki a Médiatek. Ezen kívül a burkolt reklám tilalmáról szóló passzus megsértéséért (még a 2010-ben sugárzott adásokra vonatkozóan) 13.978.210 Ft, a termékmegjelenítésre érvényes előírások figyelmen kívül hagyásáért (2011. január 1-től) pedig 500.000 Ft kötbér megfizetésére kötelezte a szolgáltatót.

A kiskorúak védelme szempontjából leginkább problémásnak a szexuális tartalom megjelenése, a negatív magatartásminták bemutatása, az erős mértékű trágár kifejezések használata, valamint a dohányzás és az alkoholfogyasztás túlzott mértékű jelenléte bizonyult. A káros magatartásminták elnéző módon való szerepeltetése, a veszekedések, verbális fenyegetések, egymás durva lealacsonyítása és az antiszociális viselkedésformák kerültek előtérbe, bár néhány adás alkalmával az erőszak is túlzott hangsúlyt kapott. Mivel a műsor során több szereplő is ott akarta hagyni a játékot (ez rendszerint sikerült is, egyiküket mentő vitte el pánikrohammal, mások a nézőket kérték, hogy ne szavazzanak rájuk a párbajon és volt, akit az erőszakos kitörése miatt zártak ki a játékból), felmerült a gyanúja annak, hogy a szerkesztők nem megfelelő módszereket alkalmaztak a szereplők válogatása során, ahol kiemelt figyelmet kellett volna kapnia a terhelhetőség, a megfelelő stressztűrőképesség vizsgálatának.

A ValóVilág „barométer” - mint új vizsgálati módszer - kialakításával a Hivatal elsődleges célja az volt, hogy a hatósági vizsgálatokon túlmutató módszerekkel megragadja és szemléltesse a műsorban megjelenő aggályos tartalmakat. Az előforduló káros motívumokat kvantitatív módszerekkel elemeztük, amelyek lehetőséget adtak az időbeli

változások kimutatására is. Az adatszolgáltatás 2010. november 20-tól a záró epizódig követte a ValóVilág 4. szériáját. Az előző programok tapasztalataiból kiindulva a szexualitás, a szexuális kontextusban megjelenő meztelenség, a trágár kifejezések gyakorisága, valamint negatív magatartásmintaként a dohányzás és az alkoholfogyasztás bemutatása mentén tanulmányoztuk az adásokat. A Hivatal által aggályosnak ítélt tartalmakat heti periodicitással, diagramok útján hoztuk nyilvánosságra a Médiatanács honlapján.⁷

A ValóVilág 5. szériája Újdonságok

A ValóVilág 4. sorozatával elért siker és magas nézettség arra ösztönözte a műsorkészítőket, hogy mihamarabb elindítsák a ValóVilág 5. szériáját. A műsorfolyam 2011. szeptember 12-én vette kezdetét az RTL Klub kínálatában. A médiaszolgáltató ezúttal nem kereste meg a Hatóságot az előző évben kialakított, önszabályozás körébe tartozó etikai kódex esetleges módosítása ügyében.

A műsort beharangozó sajtóhírek arról számoltak be, hogy a villa belsejét átalakították, valamint a játékosok lakóhelye mellett egy ún. aréna került felépítésre, amelynek pontos funkciójáról sokáig titkolóztak. A műsorkészítők többször hangoztatták, hogy a konfliktusokra próbálják kiélezní a műsort, ehhez pedig hozzájárult az is, hogy a villa belseje zavaróan sivár lett. Ennek megfelelően a falakat lemeztelenítették, ipari lámpák lógtak a mennyezeten, csövek futottak a falak mentén és vasradiátorok gondoskodtak a fűtésről. A belső tér inkább egy hangárba vagy ipari épületre emlékeztetett. A műsor szabályzata is változott, a párbajról visszajövő játékosnak, aki a korábbi szériákban automatikusan védettséget kapott a következő párbajig, először az arénába kellett mennie, és ott kellett megküzdenie a védettségért. A casting során elmondták a készítő, hogy nem feltétlenül az extremitás irányába szándékoznak nyitni, sokkal inkább olyan embereket kerestek, akik az „ármány és szerelem” szlogennek a leginkább megfelelnek. A válogatásra fűrdőruhát kellett vinniük a jelentkezőknek, és abban kellett pózolniuk a kamerák előtt. A 38 ezer jelentkezőből 42 versenyző maradt, akikre a beszavazóshow-k során 14 kategóriában (Alekosz exei, alfahímek, amazonok, cselszövők, dumagépek, érzékeny lelkűek, furák, helyes pasik, összeférhetetlenek, plázacicák, skalpvadászok, szüzek, szenvedélyes nők, valóságshow veteránok) lehetett szavazni. A beköltöző 14 lakónak összesen tíz ágy állt a rendelkezésére, elősegítendő a szexuális kapcsolatok kialakulását, illetve a konfliktusok kiéleződését.

Az RTL Klub programigazgatója a műsor kezdete előtt azt nyilatkozta, hogy az alkotás 21 óra után kerül majd sugárzásra 16-os korhatár-jelzéssel, ami nagy könnyebbséget jelent a készítő, mert így nem kell tartaniuk a milliós nagyságrendű bírságoktól, a nézőknek pedig sokkal élvezetesebb lesz a program, hiszen nem lesznek majd elnémítva a trágár kifejezések, illetve hangsúlyosabb lesz az erotika. Elmondta, hogy míg a ValóVilág 4-ben a játékosok közül legtöbbször a húszas éveik elején jártak, addig az 5. széria játékosai inkább a húszas éveik végéhez közeledő jelentkezőkből verbuválódtak. A korhatár-besorolással kapcsolatos előzetes nyilatkozatoknak ellentmondva azonban a ValóVilág 5. beszavazóshow-inak mindegyikét 12-es korhatár-jelzéssel sugározta az RTL Klub, valamint a beköltözést bemutató adás is a III. korhatár-kategóriában került levetítésre. A beszavazóshow-k időszakában elindult a napi összefoglalók közzététele is, amelyek hétköznap valóban 16 éves korhatár-kategóriában kerültek levetítésre 21 óra után, azonban a hétvégén adásba került összefoglalók 21 óra előtt kezdődtek és a III. korhatár-kategóriában kerültek képernyőre, hasonlóan a kiválasztást és a párbajokat tartalmazó adásokhoz, amelyek szintén 12 éven aluliak számára nem ajánlott minősítést kaptak. Megjegyezzük, hogy ezek voltak a legnagyobb nézettségű epizódok a szériában.

Az előző sorozatokhoz hasonlóan, a ValóVilág ezúttal is kapott kísérőműsorokat, amelyek a román joghatóság alá tartozó Cool TV-n kerültek sugárzásra. A NokedValó című

⁷ ValóVilág 4. „barométer”
<http://adattar.nmhh.hu/vv/vv4>

talk show-t hétköznap délutánonként vetítették szülői felügyelettel ajánlva, a BeleValóVilág című, night show-ként aposztrofált adások pedig minden nap 23 óra után, 18-as korhatárjelöléssel voltak láthatók. Az előbbiben a villalakók esélyeit latolgatták a rokonok és barátok, az utóbbiban a ValóVilág pikáns, adott esetben az RTL Klub adásaiból kimaradt részleteit nézhették meg a rajongók, középpontban az erotikával és a szexualitással. E műsorokat a 4. széria játékosai vezették, ezzel is növelve a műsorok népszerűségét, ugyanis a ValóVilág-rajongók előszeretettel jelentkeztek beszélgetőpartnernek vagy telefonáltak be azért, hogy a 4. széria játékosaival kapcsolatba kerülhessenek. A televíziós közzététel mellett a műsorszolgáltató honlapján is nyomon követhették a villalakók életét különböző videók segítségével a nézők.

Folyamatos vizsgálat

Okulva a ValóVilág korábbi működéséből, a Hivatal 2011. szeptember 12-től, a program indulásától folyamatosan ellenőrizte az 5. széria műsorait. A vizsgálat kiterjedt az RTL Klub napi rendszerességgel közzétett adásaira, továbbá a Cool-on jelentkező programokra, a NokedValó című talk show-ra és az éjszakai műsorsávban sugárzott BeleValóVilágra. Bár a ValóVilág 5. adásai a késő esti műsorsávban kerültek sugárzásra, előfordultak – főként hétvégén – az előzetesen beharangozott 16-ossal ellentétben 12-es korhatár-kategóriával vetített műsorszámok. Kiskorúakkal kapcsolatos törvénysértést ugyan nem állapítottunk meg, aggályos részletekkel azonban rendszerint találkozunk, ezért a ValóVilág 5. adásainak monitorozása mindvégig indokoltnak tűnt. Ezzel párhuzamosan, a korábbi gyakorlatnak megfelelően, a ValóVilág „barométer” módszere szerint is folyt az aggályos tartalmak (szexualitás, szexuális kontextusban megjelenő meztelenség, trágár kifejezések gyakorisága, dohányzás, alkoholfogyasztás) szűrése, amelynek eredményei heti periodicitással, diagramos formában kerültek fel a Médiatanács honlapjára.

A beszavazóshow-kban megjelenő aggályos tartalmak

A szexualitásra helyezett hangsúly már az 5. széria indulásakor is megmutatkozott, hiszen a villajelöltek között gogo-táncosok, hostessek és plasztikamániások is megtalálhatók voltak. A csatorna honlapján olvasható adatlapjukon a jelentkezők ezúttal is vallottak a szexuális szokásaikról. A téma jelenléte a jelöltek egyes kategóriái alapján is biztosított volt, pl. szüzek, skalpvadászok. A műsorkészítők hangsúlyozták, több figyelmet fordítottak a versenyzők tűrőképességének vizsgálatára, igaz, ennek némileg ellentmondott, hogy a plázacikák kategóriában induló Irina az utolsó pillanatban, néhány nappal a beszavazóshow előtt elhagyta a produkciót, ezért villámgyorsan újabb „plázacikát” kellett a helyére keresni.

A villába bejutni kívánó jelöltek egyes kategóriái, mint pl. a cselszövők vagy az összeférhetetlenek, eleve azt sejtették, hogy a viszályok szerves részét képezik majd a műsornak, és ez nemcsak a versenyhelyzetből fog adódni, hanem bizonyos szereplők eleve ezt a jellemvonást képviselve jutnak be a játékba. Az összeférhetetlenek kategóriájában bekerült játékos kisfilmjéből kiderült, a férfi szeret hazudozni, másnak kiadni magát, mint aki valójában, így szerez információt üzletfeleiről. Az etikátlan magatartás a cselszövő lányok kisfilmjeiben is nagy figyelmet kapott, amelyekben többek között azt láthattuk, milyen fontos bosszúállónak, pletykásnak lenni, hogyan érdemes játszani a férfiakkal és átverni őket. A villajelölt lányok büszkéek voltak a kialakult jellemvonásaikra, előrevetítették, milyen problematikus módszerekkel szeretnének előnyhöz jutni. A skalpvadászok beszavazóshow-jában a résztvevő jelöltek viselkedésmódjában, beszédstílusában a magamutogató, erőfitogtató, szexuális teljesítményre utaló elemek bizonyultak aggályosnak, amit a műsorvezető rendre ellensúlyozni, fékezni próbált. Megjegyezzük, hogy a villába elsőként bekerült szereplő nyilvánosan vallott börtönviselt múltjáról: drogkereskedelemért ült fegyházban több mint négy évig. Bár a beszavazóshow-n megjelent a megbánás is, a kényes téma többször is előkerült a műsor folyamán.

Tematikus hetek

A megelőző szériához hasonlóan, a ValóVilág 5. részében is szerveztek tematikus heteket. Az adott héten meghatározott koncepció szerint kapták a feladatokat a játékosok, ez segítette őket abban, hogy – még ha rövid távúakat is, de – célokat tűzhessenek ki maguk elé, és az ingerszegény környezetben valamiféle értelmet nyerjen a hónapokig tartó időtöltés - a főnyereményért való küzdelem mellett. E kitüntetett hetek során sok esetben egy másik, már létező, ismert műsorformátum koncepcióját adaptálták a ValóVilág helyszínére, így ez egyben a csatorna egyfajta önreklámjaként is funkcionált. Ilyen tematikus hétnek számított például a Szombat esti láz, amelyben a villalakók előre kijelölt párokba rendeződve az RTL Klub korábbi táncos műsorának szereplőivel koreográfiát tanultak, majd két fordulóban versenyeztek egymással a szakmai zsűri, majd a nézők szavazataiért. A párokat vonzalmaik vagy konfliktusaik mentén válogatták össze a műsorkészítők, így garantált volt, hogy nem lesz híján a műsorhét a szexualitásnak, illetve a viszálykodásnak. Egy másik tematikus hét a Sztárbox mintájára készült, amelyben a villalakók ismert edzőkkel tanultak bokszolni és készültek a hetet záró páros meccsre. Legalizált formában volt látható tehát az erőszak a képernyőn, a szereplők így büntetlenül adhatták ki belső feszültségeiket. A fizikai mellett a pszichológiai hadviselés (egymás verbális vegzálása, veszekedések) is megjelent, amely főként a lányokra volt jellemző. A hetet záró meccsen számos véres sérülés is előfordult. Az X-Faktor duetthéten a népszerű tehetségkutató formátum volt szereplői érkeztek a villába, hogy az előre meghatározott pároknak dalokat jelöljenek ki, amelyeket aztán közösen megtanultak, majd élő műsor keretében előadtak. A duetthéten, mint ahogy a bokszhéten is, a párbajvédeltséget jelképező lila kendőért ment a küzdelem, ami miatt magasra korbácsolódtak az indulatok. Arra is akadt példa, hogy egy teljes hétig az RTL Klub elkövetkező műsorformátumát népszerűsítették tematikus hét formájában, ez volt az 1 perc és nyersz! című ügyességi vetélkedő. A napi eseményeket bemutató szerkesztett összefoglalókban bérelt helye volt annak a bloknak, amely bemutatta, hogyan próbálkoznak a villalakók az 1 perc és nyersz! feladatainak megoldásával, majd egy hét gyakorlás után jutalmat kaphattak azok, akik a legeredményesebbek voltak a vetélkedőt szimuláló versenyben.

A legmegdöbbentőbb esemény azon a héten zajlott, amikor a műsorkészítők megszervezték az egyik villabeli férfi esküvőjét. A férfi elmondása szerint azért jelentkezett a játékba, hogy elnyerje párja és gyermekei anyja megbocsátását, ugyanis korábban megcsalta őt. Az asszony időközben megbocsátott, bement ugyanis titokban a villába, és a férfi háta mögött a villatársakkal megszervezték az esküvőt. A férfi mit sem sejtett, amikor menyasszonyi ruhában belépett a párja, de megérkezett az anyakönyvvezető is, így a férfit jóformán kész tények elé állították, és a pár „villakörülmények között” összeházasodott. A műsorvezető elmondta ugyanis, hogy mivel nem jelentették be szándékukat harminc nappal a házasságkötés előtt, ezért ez az állam előtt valójában nem érvényes, amikor a férfi kijön a villából, meg kell erősíteniük a fogadalmukat, hogy valóban házasok legyenek. A megházasodott villalakónak nem hagytak időt a helyzet végiggondolására, ehelyett a műsorkészítők és a villalakók elvárásaival szembesülhetett, akik a berendezéstől a ruhákon át, a villalakó kedvenc énekesnőjéig mindent elrendeztek az igen kimondásához. A villaesküvő sokat sejtető módon a konkurens nagy kereskedelmi csatorna, a TV2 valóságshow-jának, az ÖsszeEsküvőknek a záró epizódjával egy időben került adásba. A TV2 reality-je is – hasonlóképp nem hivatalos – esküvővel zárult, így ékes bizonyítéka tárult elénk a nézőkért vívott küzdelemnek.

Csakúgy, mint a ValóVilág korábbi szériáiban, egy tematikus hét erejéig ismét nagy szerephez jutott a jótékonykodásra való felhívás és a Minden Gyerek Lakjon Jól! Alapítvány. Az előző évben komoly összeg folyt be az alapítvány javára a villalakók kampányolása hatására érkező nézői szavazatok által, s az akkori tematikus hetet egy nagyszabású élő, stúdióbeli kampányest zárta, ahol még meg is duplázódtak a nézői SMS-ek. Az 5. szériában is hasonlóan indult a kampány, azzal a különbséggel, hogy az elején elmondták a villalakóknak, az egy évvel azelőtti adománygyűjtés óta 80 százalékban sikeres a program, de azt már nem közölték, hogy ez a számadat pontosan mit takar. Ebben a szériában azonban, bár elkészítették a kampányfilmeket és látogattak nehéz sorsú családokat,

mégsem került sor SMS-gyűjtő gálaműsorra, ehelyett a tematikus héten a Vacsoracsata című műsort imitálva, annak szabályai szerint egészséges ételeket kellett főzniük egymásnak, és az elkészült ételeket értékelni.

Az RTL Klub nem csak a saját műsorait promotálta az adások során, de számos egyéb márka is előtérbe került. Különösen kiemelt szerepet kapott az Xbox videojáték-konzol, amely az adott heti összefoglalók mindegyikében felbukkant, valamint a műsorvezetők sem mulasztottak el egyszer sem említést tenni róla a kijelölt műsorhéten. illetve a védettségért zajló küzdelemben is főszerepet játszott a játékkonzol segítségével végrehajtott feladat. A termékkel kapcsolatosan azonban nem állapítottunk meg burkolt reklámra vonatkozó törvénysértést, ugyanis a márka az adott műsorrész kiemelt támogatójaként jelent meg.

ValóVilág 5. „barométer”

A ValóVilág „barométer” kialakításának és működtetésének legfőbb célja az volt, hogy a hatósági vizsgálatokon túlmutató módszerekkel ragadja meg és szemléltesse a műsorokban megjelenő aggályos tartalmakat. A programban előforduló káros motívumokat kvantitatív módszerekkel elemeztük, amely lehetőséget teremtett az időbeli változások kimutatására is, és egyúttal információt szolgáltatott a műsorszám leglényegesebb jellemvonásairól. Az internetes adatszolgáltatás 2011. szeptember 12-től követte a ValóVilág 5. szériájának műsorait, amely mind az RTL Klub napi rendszerességgel közzétett 21 órás összefoglalóira, mind a heti két-három alkalommal beszerkesztett késő esti show-kra kiterjedt. Az aggályosnak ítélt tartalmakat heti periodicitással, diagramok útján hoztuk nyilvánosságra a Médiatanács honlapján.⁸

A vizsgálatban használt elemzési egység a káros viselkedésmintákat közvetítő jelenet volt. A jelenetek annyiszor kerültek felvételre, ahány alkalommal azokat a műsorszerkesztő az összefoglalóban megjelenítette. A heti bontásban közzétett adatokat a napi jelenetszámok (előfordulások) átlagolásával számítottuk ki.

Trágárság

A korábbi tapasztalatok is alátámasztották, hogy a valóságshow-k jellegzetes velejárói a durva, trágár kifejezések, amelyek nem minden esetben kerülnek elnémitásra, ezért az 5. szériában is különös figyelmet fordítottunk a káromkodások regisztrációjára. A trágárság esetén a többi aggályos elem vizsgálatához képest eltérő módszertant alkalmaztunk, mivel a durva kifejezések gyakorisága könnyen számszerűsíthető. Ebben az esetben nem a jelenetek, hanem a szavak előfordulása képezte az elemzési egységet. A trágár kifejezések besorolását az érvényben lévő korhatár-kategóriák kritériumrendszere és a klasszifikációs ajánlás alapján végeztük el. Habár a médiaszolgáltató többnyire a IV. korhatár-kategóriába sorolta a ValóVilág 5. adásait, amely esetben a trágár kifejezések elhalkítása a különösen agresszív módon történő használatuk kivételével nem kérhető számon, azonban megjelenésük gyakorisága fontos és érdekes adalékkal szolgálhat.

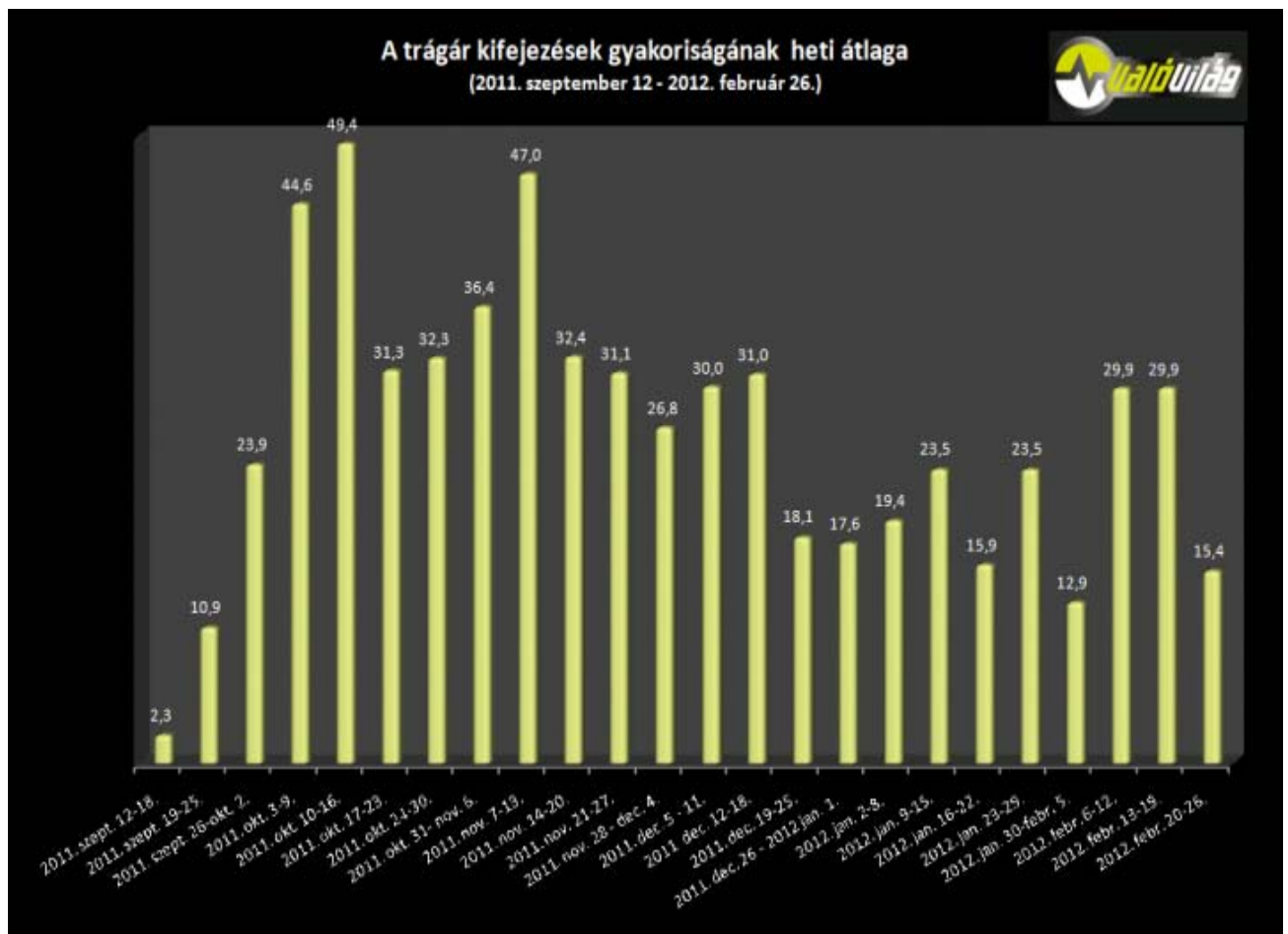
A trágárság előfordulása kapcsán kijelenthető, hogy egyes játékosok, pl. a játék utolsó harmadáig versenyben lévő, a káromkodásairól elhíresült Kinga, különösen sok esetben használtak vulgáris kifejezéseket. A III. kategóriába sorolt, leginkább hétvégi szerkesztett műsoregységekben az erős mértékű trágár kifejezéseket legtöbbször elnémitva szerepeltették, azonban az élő bejelentkezéseknél a szereplők fegyelmezetlenségének és nemtörődömségének köszönhetően hallhatóvá váltak, amit a műsorvezetők azzal igyekeztek korrigálni, hogy figyelmeztették a játékosokat, tartózkodjanak a közönséges kifejezések használatától. Számos esetben problematikusnak bizonyult továbbá, hogy a III. kategóriába sorolt napi összefoglalókban elhalkított erős mértékű trágárságok a közeli képeken szájról leolvashatók maradtak. A 16-os korhatár-kategóriában vetített napi összefoglalókban az erős mértékű trágár kifejezéseket nem némitották el, az obszcén nyelvezet mindenféle

⁸ ValóVilág 5. „barométer”: <http://adattar.nmhh.hu/vv/vv5>

szerkesztői beavatkozás, korlátozás nélkül jelent meg. Mivel a „barométerben” a maradéktalanul érthető vagy szájról leolvasható trágárságok kerültek felvételre, a ValóVilág 5. szériáját bemutató diagramokból így jól láthatóvá vált, hogy az ötödik szériában jócskán megemelkedett a trágár kifejezések gyakorisága. Az október 10-16-i héten pl. 49 trágár kifejezés jutott átlagosan egy adásra, ami a legmagasabb értéknek számított. A megelőző, 4. széria „csúcserőssége” ezzel megdőlt, ugyanis pl. a 2011. október 3-i adásban összesen 81 db trágár kifejezés (ennek 85%-a erős mértékű, 15%-a közepes volt) hangzott el, ami azt jelentette, hogy a bejátszásokban kb. fél percenként volt hallható valamilyen durva kifejezés.

A diagramról (1. ábra) leolvasható, hogy a 2011. november 14-e után egyre gyakoribbá váló tematikus hetek (akkor indult a Szombat esti láz műsorformátumát idéző táncversenyhét) valamennyire pozitív irányban befolyásolták a szereplők verbális megnyilvánulásait, a csúcserősségekhez képest valamelyest mérséklődött a trágár kifejezések gyakorisága. Megfigyelhető, hogy a karácsonyi ünnep körüli időszak, valamint a 2012. január 30-tól kezdődő jótékonysági hét a közönséges szóhasználat további csökkenését eredményezte, ezen a héten volt a legalacsonyabb a trágárság gyakorisága, de még ekkor is átlagosan közel 13 durva kifejezés jutott egy produkcióra. A műsorkészítők olykor olyan feladatokat adtak, melyekben felfedezhető volt a trágár viselkedés megszüntetésére irányuló szándék, ilyen volt pl. a káromkodásmentes nap bevezetése, amikor a trágárságokért büntetést kaptak a villalakók, ezek azonban nem mindig bizonyultak eredményesnek, ugyanis a szereplők nem vették komolyan a szankciókat, illetve azokon bosszankodva újabb és újabb vulgáris kifejezéseket használtak.

1. ábra: A trágár kifejezések gyakoriságának heti átlaga (2011. szeptember 12- 2012. február 26.)

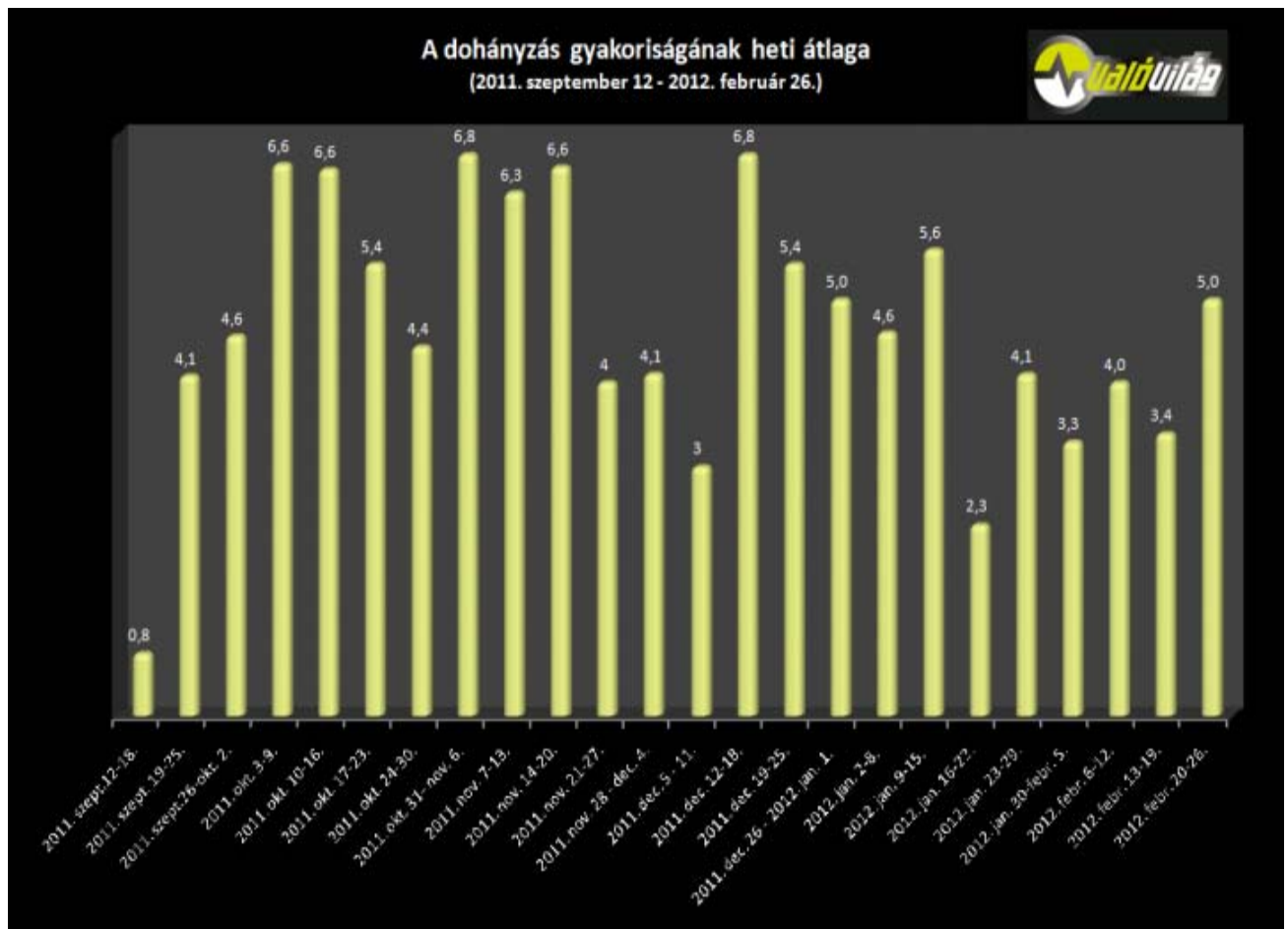

Dohányzás és alkoholfogyasztás

Fokozottan aggályos tartalomnak tekinthető a valóságshow-kban a szereplők részéről folyamatosan tapasztalható alkoholfogyasztás és dohányzás. Itt azok a jelenetek kerültek felvételre, amelyek egyértelműen bemutatták a nevezett tevékenységeket.

A 4. széria dohányzási gyakoriságot kimutató értékeihez képest az 5. sorozatról elmondható, hogy összességében kismértékű csökkenés volt felfedezhető, illetve nem találtunk olyan magasan kiugró értékeket, mint a megelőző széria adásaiban. E széria műsoraiban a legmagasabb érték heti adásokra vetítve átlagosan 6,8 volt, azaz átlagosan ennyi jelenetben került bemutatásra dohányzás, míg a 4. szériában a csúcserték 20,4 jelenet volt **(2. ábra)**. A ValóVilág 5-ben nem is került kiemelten tematizálásra a dohányzásról való leszokás, nem úgy, mint a 4. szériában. Megjegyezzük, hogy a 4. szériában a Béci nevű játékos, akinek sikerült a villalát alatti leszokás, az akkori megállapodás szerint egy dohányzás-ellenes kampányban vett részt a későbbiekben, ellenben a kampány vagy annak visszhangja, eredményessége az 5. szériában említésre sem került. E sorozatban akkor került kiemelésre a dohányzás, amikor a főnyereményt elhozó játékos elárulta, csak taktikából dohányzott, azért járt ki esténként a dohányosokkal szivarozni, hogy kihallgathassa, miről beszélgetnek, és elmondják neki a terveiket.

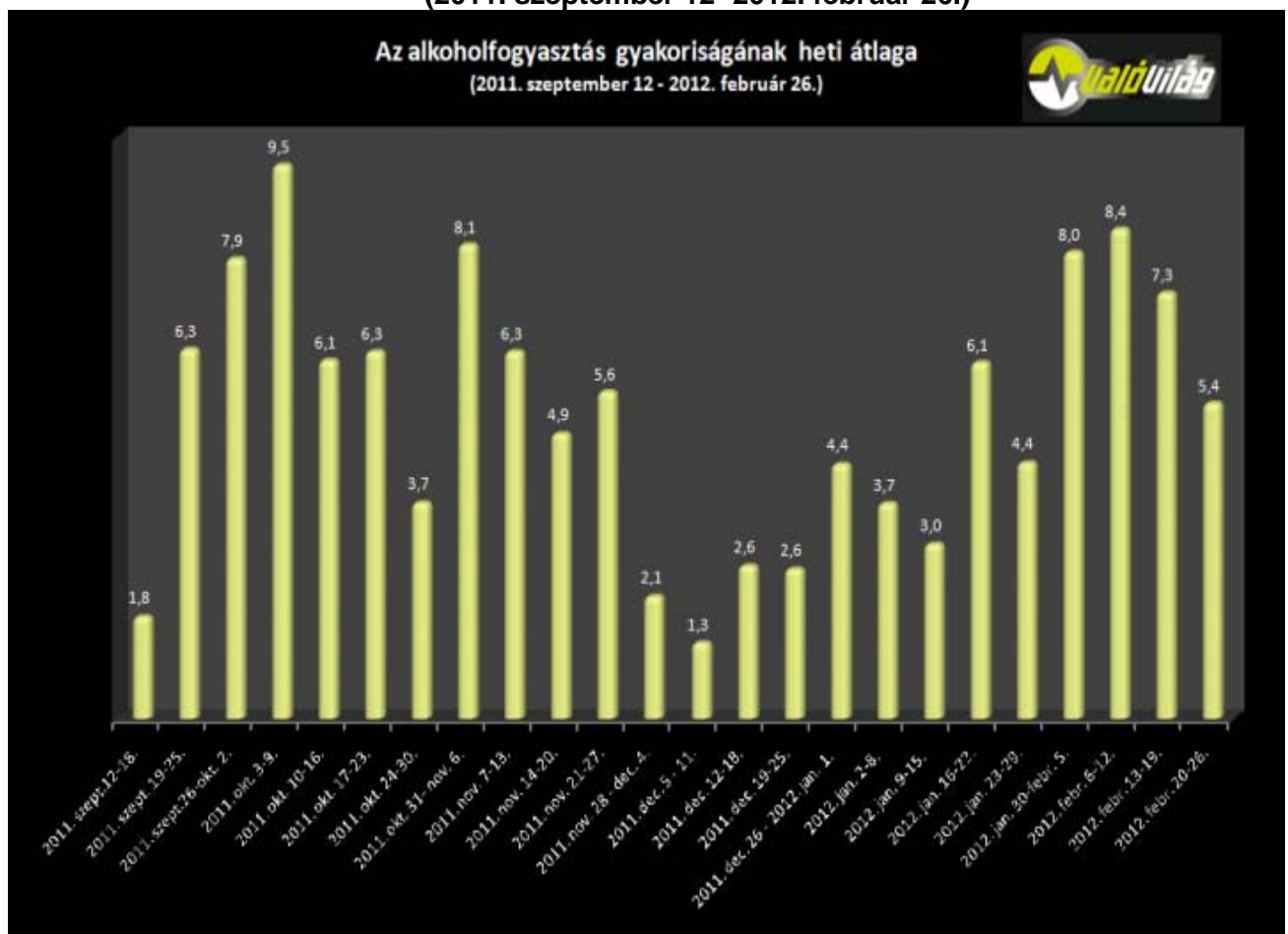
2. ábra: A dohányzás gyakoriságának heti átlaga (2011. szeptember 12- 2012. február 26.)

Az alkoholfogyasztás tekintetében a jelenetek számának heti átlagos gyakorisága nem mutatott akkora ingadozást, mint a 4. szériában, ahol a csúcserték elérte a 12,8-at **(3. ábra)**. Az 5. szériában ennek az értéknek hozzávetőlegesen a fele (6,8) jelentette a legmagasabb értéket, s a gyakorisági mintázatban kevésbé különültek el egymástól a különböző tematikus hetek. A szereplők esetleges kontrollproblémái az alkohollal kevésbé

mutakoztak meg vagy kerültek kiemelésre, azonban az összefoglalókban megjelent egy-két olyan szegmens, amelyben az alkoholfogyasztás játszotta a főszerepet, például amikor a villában megházasodott játékosnak utólag legénybúcsút szerveztek a lakók a műsorszerkesztők közreműködésével. Az esemény lényege természetesen az italozás volt, és közben hangsúlyozásra került, hogy az újdonsült házas játékos nem bírja az italt, mégis el kell fogyasztania a feleseket egymás után a csalafinta feladatok következményeiként, majd azon nevettek valamennyien, mennyire kivetkőzött magából. Egy másik szegmensben a villalukók a nézőktől kapott SMS-eket olvasták épp fel egymásnak, és szemmel láthatóan rendkívül ittas állapotban voltak. Viccesnek szánt beszélősokkal reagáltak egymás SMS-eire, minek következtében az egyik játékos pofont adott a társának, ez azonban feltehetően a már elvesztett kontroll következtében a szándékosnál kicsit erősebbre sikerült. Meg is illeődtek a játékosok, azonban mindennek a műsorkészítők részéről semmiféle szankciója nem lett. Az élő műsorokat illetően az utolsó előtti párbaj alatt került az egyik játékos (a „jófiúnak” kikiáltott Csaba) meglehetősen illuminált állapotba a stúdióba való bejelentkezések alkalmával, amin a műsorvezetők előszeretettel élcelődtek, és minden alkalommal megjegyezték, milyen jó, hogy a szereplő új oldaláról mutatkozik be a nézőknek.

3. ábra: Az alkoholfogyasztás gyakoriságának heti átlaga (2011. szeptember 12- 2012. február 26.)

Szexualitás

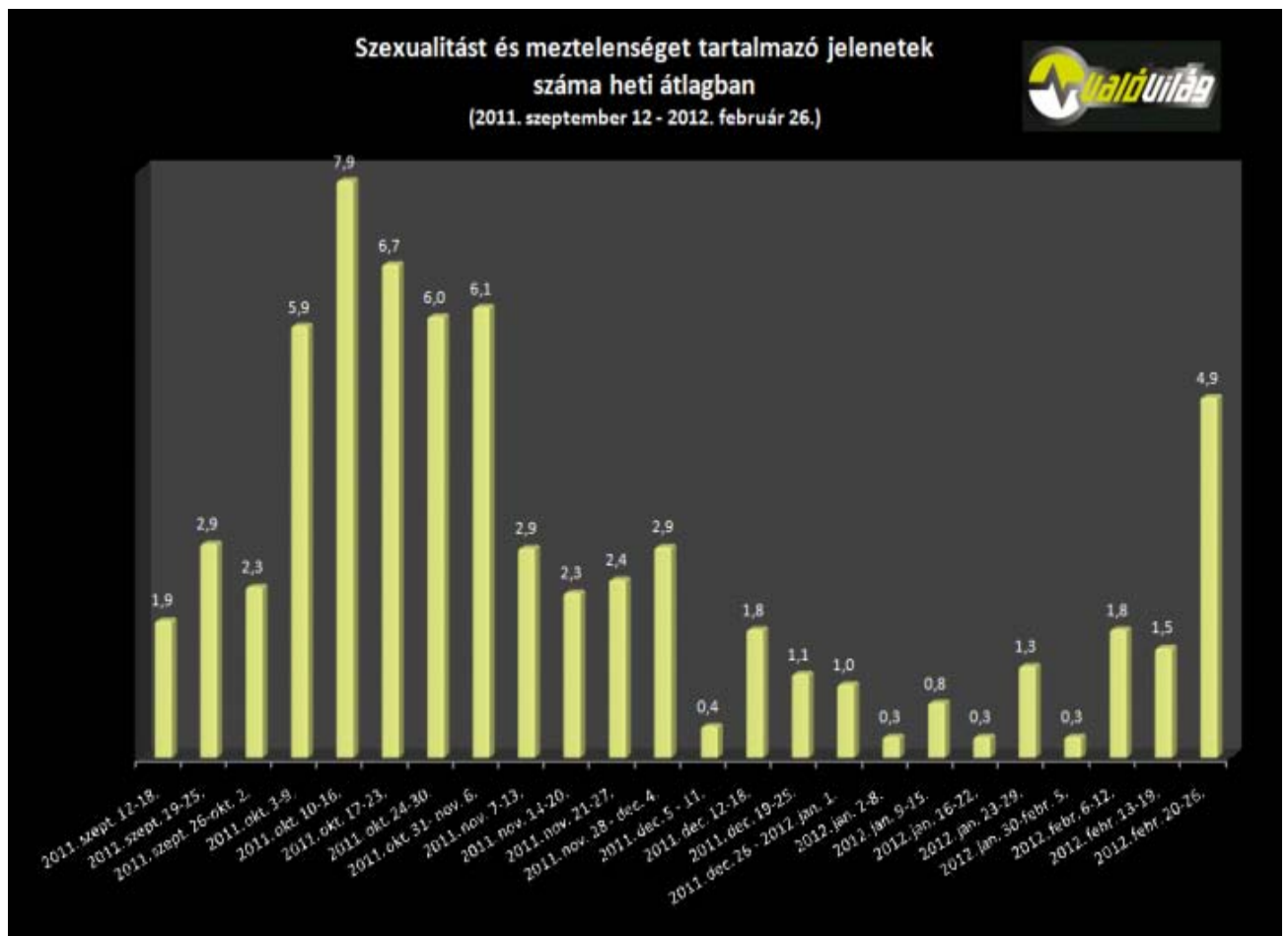
A szexualitás és a meztelenség megjelenését – szoros korrelációjukra tekintettel – összevontuk, így a két tartalom egy kategóriában került ábrázolásra. A szexualitás előfordulása során annak vizuális és verbális szinten történő reprezentációját is figyelembe vettük.

A műsor szexualitást hangsúlyozó koncepciója már a széria promóciójakor kiemelésre került, ugyanis a készítők bevallottan a párkapcsolati szálakkal való játék

szempontjából válogatták ki a villajelőtteket, majd a feladatok jó részét is úgy adták a bent lakóknak, hogy akik vonzalmat éreznek egymás iránt, azok lehetőleg még szorosabb közelségbe kerülhessenek. A program indulása után nem sokkal máris olyan feladatokat adtak a lányoknak, hogy forrónadrágban kellett erotikus táncot lejtetniük a fiúk előtt, majd „üvegezést” játszottak, amelynek keretében pikáns kérdésekre kellett válaszolgatniuk egymásnak, miközben lerészegedtek és a lányok egymással csókolóztak, de volt fehéreneműs szépségverseny és gogótáncolás is, illetve olyan talk show-t kellett szimulálniuk, amelyben a műsorvezetőnek kijelölt játékos a szexuális fantáziálásairól kérdezte őket. Új elemként jelentkezett a szériában az ún. D-matrac kölcsönzésének lehetősége, ami azt jelentette, hogy miután egy fűzetbe beírta az adott pár, hogy mikorra szeretné igénybe venni az intimszobát a D-matracral együtt és milyen célból, biztosíthatta, hogy meghitt éjszakát tölthessen el a kiválasztottjával, távol a többiek zavaró jelenlététől.

Az első szexuális aktusra meglehetősen hamar sor került a műsorban, egy hónap sem telt el, és Veronika és Cristofel éjszakai együttlétét beszerkesztették az összefoglalóba (2011. október 10.). Azon a héten volt tapasztalható a ValóVilág „barométer” szexualitást és meztelenséget tartalmazó jelenetgyakoriságának a csúcspontja, az adásokra átlagosan majdnem 8 ilyen jelenet jutott (4. ábra). Az érték néhány hét múlva többek között azért is kezdett el csökkenni, mert a pár férfi tagja kiesett a játékból. A műsorkészítők még megpróbálkoztak azzal, hogy a játékszabályokat – nem először – átírva visszaküldték őt a többi játékos közé, és ekkor újra fellángolt a pár tagjai közti szexuális vonzalom és aktusra is sor került, azonban a férfi alpári viselkedése miatt a villalukók megszavazták az újbóli távozását.

4. ábra: Szexualitást és meztelenséget tartalmazó jelenetek száma és heti átlaga (2011. szeptember 12- 2012. február 26.)

A későbbiekben az egyik villajátékos - a televíziónézőket cinkostársnak tekintve - rendszeresen arról számolt be a riportszobában, hogy azért hitegeti villatársnőjét, mert szexuális aktust akar vele létesíteni, és reméli, hamarosan célba ér. Közben látható volt, ahogy a lány egyre közelebb kerül hozzá érzelmileg, ezért a férfi továbbra is fenntartott cinikus hozzáállása még megbotránkoztatóbbnak bizonyult. A játék során szabály volt, hogy a nézők választhatták ki a villalakók közül, kik menjenek randevúra egymással, ezáltal is befolyást gyakorolva a szereplők közti vonzalmak alakulására.

Konfliktusok

A személyközi konfliktusokból kialakuló agresszív képsorok közül kiemelhető a 2011. október 23-i adás, melyet III. korhatár-kategóriába sorolva tett közzé a televízió. Több bejátszásban is látható volt Cristofel és Péter tojásdobálásig fajuló konfliktusa. Ennek az agresszív cselekménysornak azonban megfelelő volt a moderálása, az erőszakos jelenet lezártnak volt tekinthető, ugyanis a felvételek megtekintése után a műsorvezető elmondta, hogy a két játékos közel került a játékból való kizáráshoz, igaz, végül ezt megúszták, de büntetés járt a viselkedésükért.

Új elemmel is találkozhattak a nézők a konfliktusgerjesztés tekintetében, ugyanis a műsorkészítők újabb játékszabályt illesztettek be a párbaj utáni események menetébe. A párbaj előtt a két egymással megküzdeni készülő villalakónak ún. titoklevelet kellett írnia a többi játékosnak, amiben valamilyen bizalmas dolgot kellett felfednie, ami a tudomására jutott, vagy amit korábban megfigyelt a játékosársai viselkedésével, vonzódásaival kapcsolatban. A párbajt követően, függetlenül attól, hogy melyik játékos tért vissza, mindkét titoklevél nyilvánosan felolvasásra került. A legerőszakosabb és legkétségbeesettebb megnyilvánulások ekkor voltak megfigyelhetők, ugyanis az egyik, megcsalás szándékára utaló titoklevél hatására az egyik játékos lány majdnem nekiugrott a villatársnőjének, a többieknek kellett lefogniuk őt, miközben válogatott szitkokat szórt a másik fejére. Egy másik, hasonló tartalmú levél következményeként pedig az érintett lány hisztériás rohamot kapott, magán kívül üvöltözött a levél írójával, azaz a titok felfedőjével, és órákig nem volt képes megnyugodni.

A konfliktusok - a szerkesztők jóvoltából - az utolsó héten is megugrottak, ugyanis a készítő beküldték a bent maradt néhány játékoshoz az összes már kiesett játékosársat, majd a szerkesztett összefoglalókból olyan részleteket játszottak be nekik, amik szintén valamilyen titkot lepleztek le. Ekkor került sor több kint, a való életben már napvilágra került titok felfedésére is. A sajtó már korábban arról cikkezett, hogy az egyik játékos (Vera) pornófelvételen szerepelt, ezt azonban eltitkolta a csatorna elől. A médiaszolgáltató úgy döntött, nem zárja ki a játékost, megvárja, amíg kiesik, és csak azután tereli jogi útra a történeteket. Az utolsó héten azonban a játékos kénytelen volt felfedni a többieknek, mi derült ki a múltjáról, emiatt többen a csalódásukat fejezték ki, hogy nem ilyenek ismerték meg a lányt. A másik titok, ami napvilágra került és konfliktust generált, az a villában kialakult pár nőtagjának félrelépése volt egy másik, már kiesett játékosal, aki viszont kiadta a titkukat a villában, így végignézhetette, hogy a pár a nyilvánosság előtt, heves érzelmi viharok közepette szakít egymással.

Az emberi méltóság szempontjából aggályos elemek

A 2011. október 16-i műsorszámában az emberi méltóság sérelme szempontjából aggályos elemek is megjelentek az elhangzott szóbeli bántalmazás miatt. Az adásban eredetileg minden női szereplő azonos szerepjátékban („urak és szolgálk”) vett részt, és a műfajból adódóan nem a valós személyiségük került megalázó helyzetbe. Ugyanakkor feltűnően nagy volt a kontraszt a szereplők által a „szolgálkról” írt „ajánlólevelek” hatása között. A pozitív értékelést tartalmazó levelek mintegy feloldották a játékban fennálló alá-fölé rendeltségi viszonyt, implicit módon jelezve, hogy korábban a játék kedvéért felvett szerepekről volt szó, amelyek a valóságban nem érvényesek. Volt egy páros azonban, ahol mindez nem történt meg, a szolgát játszó szereplő közönséges hangvételben előadott durva megalázását, szidalmazását tartalmazták a sorok. Bár a többi villalakó sem találta humorosnak társuk szövegét, nyíltan nem határolódtak el az ajánlólevélben foglaltaktól, továbbá a

műsorszerkesztők sem figyelmeztették a sértő és megalázó tartalmára. Az érintettet felkavarták a történések, és összeomlott. A szerkesztett összefoglaló azt is tartalmazta, hogy a villatársak később újból felolvasták az ajánlólevelet, és remekül elszórakoztak rajta. Az incidenst követően a műsorvezető nem ítélte el a történeteket, annyit fűzött csupán hozzá, hogy ez nem igazán az érintett lány napja. Szintén kifogásolható volt, hogy a szerkesztők felhívást tettek közzé a műorszámot követően, amelyben arra szólították fel a nézőket, hogy adják elő sajátos módon a „műremeket”, így várható volt, hogy a kifogásolt szegmens feltűnik még a ValóVilág 5. adásfolyamában. Erre végül csak a legutolsó, Cool TV-n közzétett BeleValóVilág adásában került sor, amikor Hajdú Steve, a népszerű színész minden különösebb indok nélkül, teátrálisan felolvasta az ominózus levelet, mintegy visszaemlékezéséért. Az érintett szereplő értetlenül állt a történetek előtt, és élő adásban újra elsírta magát a megalázottsága miatt.

A média- és hírközlési biztos ajánlása a televíziós szavazások átláthatósága érdekében

2011-ben a média- és hírközlési biztos eljárást indított fogyasztói panaszok alapján a két kereskedelmi csatorna telefonos szavazásai kapcsán. A közel félszáz bejelentésben a TV2 Megasztár és az RTL Klub ValóVilág és X-faktor című műsorai miatt a panaszosok a nézői szavazások lebonyolításának rendjét, azok szembetűnő irányítottságát, ellenőrizhetetlenségét kifogásolták, és megkérdőjelezték az eredmények valóságtartalmát. A valóságshow-k és tehetségkutatók magas nézettségére és a szavazásokban részt vevők nagy számára tekintettel, mivel a jelenség valószínűsíthetően a fogyasztók jelentős számát érinti, a médiatörvény alapján a biztos hivatalból egyeztetési eljárást indított. Az eljárás során a médiaszolgáltatóktól levélben kért adatokat elsősorban arra vonatkozóan, hogy milyen előírás szabályozza a szavazások rendjét, a néző hol ismerheti meg ezek tartalmát, hogyan történik a szavazatok regisztrációja, illetve hány szavazat érkezik egy-egy fordulóban. Az eljárást követően 2011 novemberében a médiaszolgáltatást igénybe vevő felhasználókat, nézőket, fogyasztókat megillető, a médiaszolgáltatásokkal kapcsolatos jogok, valamint méltánylást érdemlő érdekek érvényesülésének elősegítésében közreműködő média- és hírközlési biztos nyilvánosságra hozta a telefonos szavazásokról folytatott eljárásának megállapításait, és ajánlást fogalmazott meg azok lebonyolítására.

Az ajánlás javasolta, hogy a telefonos szavazásokat alkalmazó médiaszolgáltatók dolgozzák át a szavazási szabályzatukat, különösen a következők figyelembevételével: egyértelműen és közérthetően rögzítsék, mely szavazat minősül érvényes szavazatnak; a szavazás lezárását követően biztosítsanak elegendő időt az időben elküldött szavazatok feldolgozására; az egyes műorszámokhoz biztosítsanak külön-külön telefonszámot annak érdekében, hogy a szolgáltatók által továbbított szavazatok, a szerveren működtető rendszergazda és a közjegyző számára közvetített szavazatok dokumentálása megtörténjen, és ezáltal azok utólagos ellenőrzése biztosított legyen; a szavazási időtartamon kívül, illetve az egyes szavazások lezárásának időpontját követően a telefonszolgáltató blokkolja a hívószámot, vagy más módon gondoskodik arról, hogy az időn túl érkezett szavazatokat ne emelt díjas szolgáltatásként számolják el, ennek megfelelő tartalommal kössön megállapodást a telefonszolgáltatóval és a rendszergazdával; valamint működtessenek telefonos ügyfélszolgálatot a szavazó nézők folyamatos tájékoztatására és a panaszok kezelésére.

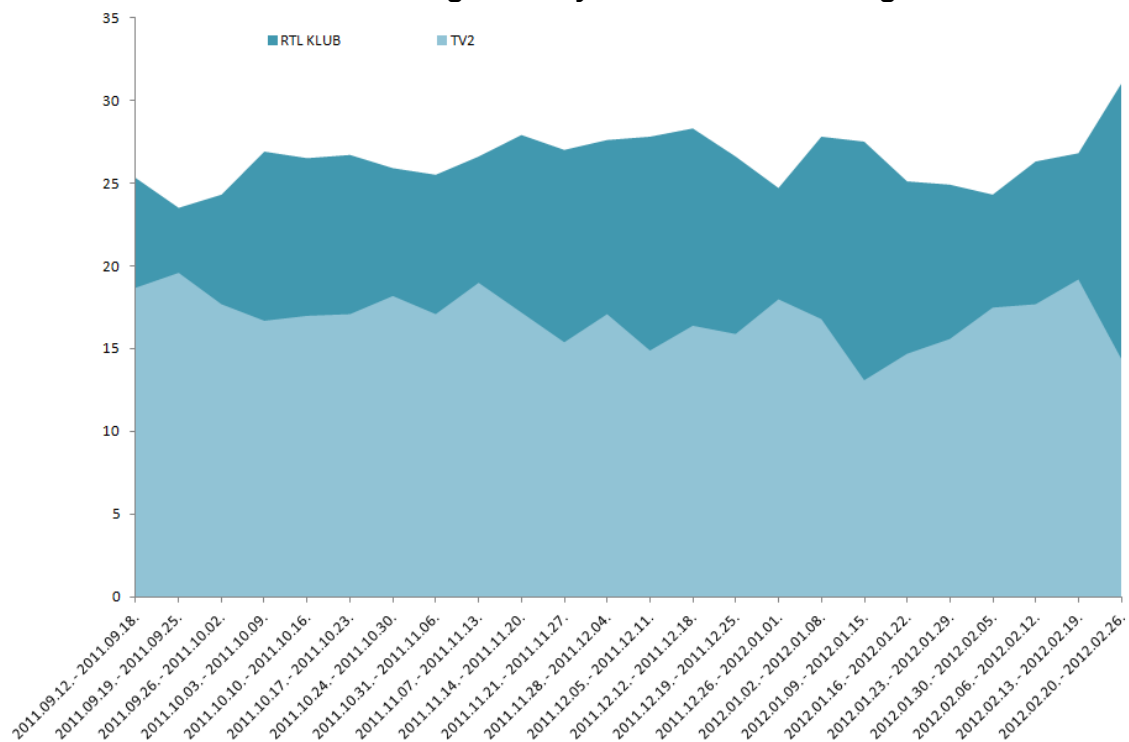
Nézettség

A két kereskedelmi televízió, a TV2 és az RTL Klub közönségarányát összehasonlítva látható, hogy a konkurens TV2 a ValóVilág 5. adásai alatt rendre alulmaradt a versenyben **(5. ábra)**. Előfordult ugyan, hogy a műsorfolyam közel féléves periódusa alatt egy-egy alkalommal fölülkerekedett a TV2-n sugárzott műsor a ValóVilág 5. összefoglalóinak, azonban a heti átlagra vetített adatokat tekintve egyszer sem ért az RTL Klub nyomába. A TV2-n a ValóVilág 5-tel egy időben elindított reality, az ÖsszeEsküvők közönségarányának adatai (többnyire 20% alatti értékek) – amelynek összefoglalóit viszont III. kategóriában este

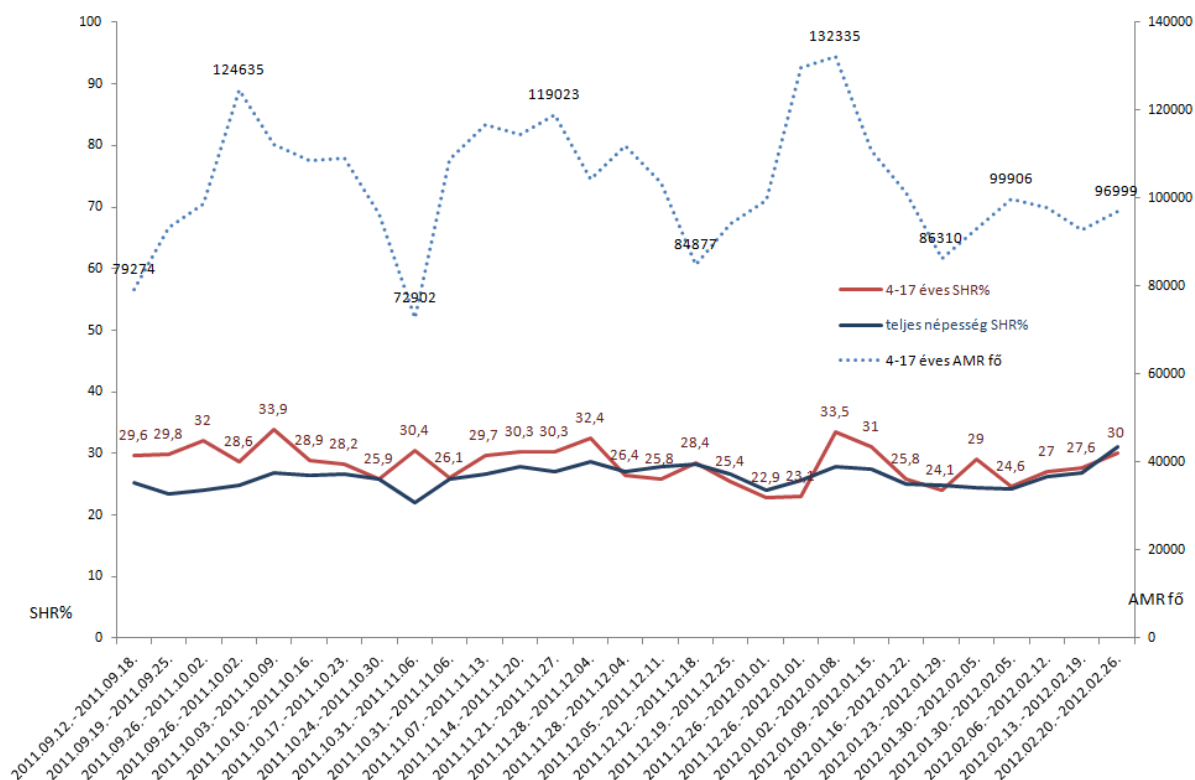
7 órai kezdettel sugározták – sem tudták túlszárnyalni az RTL Klub esti ValóVilág összefoglalóinak 25% fölötti share megoszlását.

A ValóVilág 5. esti összefoglalóinak nézettségét tekintve **(6. ábra)** a kiskorú, 4-17 éves korosztály érdeklődése azon a héten ugrott meg, amikor a villabeli párok kezdtek kialakulni, ekkor formálódott Cristofel és Veronika viharos kapcsolata, valamint ekkor szakított Seherezádéval a párja a tévé képernyőjén keresztül, amiért a lány flörtbe bonyolódott a villában Gergővel. A másik nézettségi csúcs e korcsoport esetében a 2012. január 3-ával kezdődő héten rajzolódott ki, amikor az ünnepeket követően a kiskorúak körében is hatalmas népszerűsége miatt X-Faktor volt versenyzői érkeztek a villába, hogy duettekét tanítsanak a lakóknak. A következőkben valamivel kevesebb kiskorú követte figyelemmel az adásokat, a nézettség csak a 2012. január 30-án kezdődő jótékonysági hét, valamint a finálé hetében mutatott emelkedést.

5. ábra: A nézettségi verseny alakulása a ValóVilág 5. alatt

6. ábra: A ValóVilág 5. esti összefoglalóinak nézettsége

Kísérőműsorok

A vizsgálat kiterjedt az RTL Klub napi rendszerességgel közzétett adatai mellett a Cool televízió jelentkező programokra, a NekedValó című talk show-ra, illetve az éjszakai műsorsávban sugárzott BeleValóVilágra is. A vizsgált időszakban két NekedValó c. talk show esetében merült fel az alaposabb mérlegelés szükségessége. Az október 7-i adásban zajló beszélgetések fő témája a szexualitás volt, azonban - véleményünk szerint - a szexuális utalások mértéke nem indokolta a műsorszám magasabb korhatári kategóriába sorolását vagy későbbi időpontban történő közzétételét. Az október 24-i talk show vendégei az első párbaj eseményeiről beszélgettek, olykor heves vitába kezdtek, de a műsorvezető megfelelőképpen moderálta a beszélgetést. A stúdióban megjelenő párbajvesztes negatív magatartásmintát közvetített, ugyanis tiszteletlen volt a nézőközönség soraiban ülő nővel, aki bíráltni merészelt a villabeli viselkedését, azonban a műsorszám egészére nem volt jellemző a problémás témák nagyszámú előfordulása és erős mértékű trágárság sem jelent meg benne.

Az adások első két hónapja után mérlegelésre került a Cool programján futó kísérőműsorok további vizsgálatának indokoltsága. Arra való tekintettel, hogy a műsorfolyam első két hónapja során a Cool-on vetített 35 NekedValó és 49 BeleValóVilág adásból egyet sem találtunk számottevő mértékben problematikusnak, nem tartottuk szükségesnek a Cool televízió további műsorszámainak folyamatos vizsgálatát.

Konklúzió

Az RTL Klub minden idők leghosszabb valóságshow-jaként fél éven át tartotta műsorrendjében a ValóVilág 5. szériáját. A médiaszolgáltató többek között a műsorformátummal kapcsolatos hatósági tapasztalatok alapján a programot a korábbi III. helyett a IV. korhatár-kategóriába sorolta, és többnyire a késő esti műsorsávban sugározta, előfordultak azonban – főként hétvégén – az előzetesen beharangozott 16-ossal ellentétben 12-es korhatár-kategóriával vetített műsorszámok is. Törvénytértést a Médiatanács nem

állapított meg, mivel a problematikus elemek nem érték el a médiaigazgatásra vonatkozó valamely szabály megsértésének szintjét (elsősorban a magasabb korhatár-kategóriába sorolás miatt).

A népszerűségi és nézettségi adatokat tekintve sikeresnek bizonyult a ValóVilág 5. szériája, ezért a csatorna igazgatója azt nyilatkozta: feltehetően érdemes lesz majd a 6. szériát is elindítani. Hatósági szempontból elmondható, hogy a műsorfolyam aggályos elemekkel terhelt és a közízlést számos alkalommal megbotránkoztatva került vetítésre, de a IV. korhatár-kategóriában történő sugárással a kiskorúak védelme szempontjából mégis megfelelőbb műsorsávba került.